

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВПЛИВУ ІДЕЙ ФІЛОСОФІЇ ТА НАУКИ

Актуальність теми. Вже багато років йде вічна суперечка чи філософія це наука. Зазвичай ми чуємо відповідь - «так». Чому саме - «так»? Як зауважив німецький філософ Гегель, філософія, як наука – це охоплена думкою епоха. Особливою рисою цієї епохи є першість наукового типу світогляду порівняно з іншими способами сприйняття і розуміння світу. Розробка наукових методів, наявність величезної кількості людей, які є виховані на ідеалах і нормах науки все це відкриває дуже великі можливості для розвитку філософії.

У сучасному світі збігаються способи виробництва та функціонування філософського і наукового знання: підготовка фахівців, форми оцінювання та заохочення роботи професіоналів, організація дослідів, способи тиражування отриманих знань – у цьому філософія і наука практично вважаються схожими. Також, у них ще є багато спільного: обидві є формами виробництва знання, підпорядковуються загальним законам розвитку духовної культури, користуються мовами, що відрізняються від звичайного; філософи часто користуються прийнятими в науці нормами та способами пояснення, а наука часто вирішує питання філософського характеру [2, с. 60].

Проблему взаємовпливу філософії та науки досліджували такі вчені як: Аристотель, Бекон Ф., Гегель Г. В. Ф., Столович Л. Н., Ойзерман Т. І., Зотов А. Ф., Лакатос І., Фейерабенд П., Кун Т., Поппер К. та інші.

Мета дослідження: розробка концепції та думки про форми філософії в контексті ідеї загальної науки.

Об'єкт дослідження: філософія як наука та теоретична форма світогляду.

Предметом дослідження є особливості взаємовпливу філософії та науки.

Деякі роботи відомих вчених-фізиків Н. Бора, А. Ейнштейна більше схожі на філософські трактати, а дослідження відомих філософів Р. Декарта, Г. Ляйбніца, Б. Рассела можна назвати великими математиками. Проте, питання про науковість філософії досі не досягнуло відповіді. Воно описується в усіх важливих дослідженнях, присвячених природі філософського вчення. Для прикладу, чи можна назвати наукою релігійну філософію, яка являє собою велику частину релігії? Хіба релігія є науковою? А роботи відомих філософів - А. Камю, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартра – значною мірою є художніми творами, ніж філософськими. Наприклад, Камю викладав свою філософію у вигляді есе та романів, замість філософських трактатів [5, с. 155].

Засновники філософії життя та екзистенціалізму вважали, що філософія повинна пояснювати інші питання, ніж наука, і вирішувати їх іншими, не науковими способами. Саме через це один з відомих філософів ХХ століття М. Гайдеггер сказав, що «філософія виступає і виглядає як наука, не будучи такою» [6, с. 335]. Для правильної відповіді на це питання потрібно дізнатися про особливості філософського знання. Головною із них є його світоглядний характер.

Кожен з нас знає дуже багато: як включити і виключити комп'ютер, добратися до свого дому, зробити сніданок, вирішити завдання в університеті або ж на роботі, уникнути неприємної розмови й т.д. Сотнями мільйонів бітів такої інформації заповнена наша свідомість. Проте, не всі ці знання такі важливі. Багато з них ми змушені пам'ятати про всяк випадок. Але є знання, які є дуже важливими у нашому житті, вони додають спрямованість нашим діям, що лежать в основі нашого розуміння світу та суспільства, без них нам було б складно оцінювати свої та вчинки інших людей. Ці особливі знання називають світоглядними, а їх сукупність світоглядом [2, с. 53].

Світогляд і наука є принципово різними формами духовного освоєння світу. Світогляд дає уявлення про те, яким світ має бути і може бути, якщо у ньому існує людина. Світогляд у духовній культурі людства чітко не окреслений, у залежності від конкретної ситуації він може виявляти себе мовою мистецтва, моралі, філософії, релігії тощо. Виділяють основні три типи світогляду: філософський, науковий та релігійний [7, с. 4].

Не дивлячись на їхні вагомі відмінності, всі вони певною мірою пов'язані один з одним, в кожному із них певною мірою містяться елементи іншого. Мабуть, спільні ознаки проявляються в них через те, що кожному з нас завжди доводиться вирішувати одні й ті ж самі завдання, пов'язані з існуванням світогляду. Але, разом із тим, змінюються умови та засоби вирішення цих запитань, що відображаються в можливостях пояснення світу, але проблема все ж залишається. Ці проблеми переважно про те, що таке є навколишній світ і всі люди, чому одні з нас щасливі, а інші – ні, як жити по правилах і як ставитися до тих порад, за якими нам рекомендують жити інші, що є краса, благо, істина, життя, смерть і т.д. Ці питання охоплюють різноманітні частини людського буття, і відповіді на них утворюють різні види людських знань і переконань. До них належать наукові та релігійні принципи, політичні погляди людей, їх моральні та естетичні цінності, ідеали, філософські переконання тощо.

Останні із них посідають вагомє місце у світогляді кожного типу кожної людини. Н. В. Мотрошилова бачить що особливість в тому, що «найголовнішими функціями філософії є народження і збагачення воістину безсмертної скарбниці закінчених ідей. Закінчених не в тому сенсі, що вони концентрують в собі якісь закінчені істини, а в тому, що не втрачають змісту і значення проблеми питання, знахідки та сумніви, великі прозріння і труднощі, що викликали їх до життя» [1, с. 8]. Е. Гуссерль казав, що філософія це наука про справжні засади, джерела, коріння всього, чим цікавиться людина. Якщо ми відповідально ставимося до вирішення цих питань, вважаючи, що вони найбільш важливі для нас, то вона автоматично стає представником філософського світогляду.

Зустрічається й думка, яка вважає, що цей тип світогляду є найвищим етапом його розвитку, що навряд чи добре пояснено і походить від думки Аристотеля, що філософія це «цариця наук». Можна припустити, що якби про світогляд писали б художники то вищою формою світогляду було б оголошене художнє (поетичне, естетичне) певними відмінностями якого є метафоричність, чуттєвість, емоційність. Інші два типи світогляду не вважають історичними, та такими основними як попередній, оскільки вони не займали і не займають дуже важливе та впливове місце у суспільстві. Але, філософські переконання через їх універсалізм є присутні в будь-якому типі світогляду. Саме через це, основним

завданням філософії є визначення основ людського існування, знаходження універсальних цінностей людського існування. Люди по-різному уявляють собі ці основи та цінності, проте, всі філософи вважають своєю місією з'ясування їх природу та походження [4].

Вирішуючи ці питання, філософія виступає синтезом всієї духовної культури людини, змінюючи її зміст в знання про основні цінності існування людини. Отже, філософію можна визначити як сукупність навчань про загальнозначні, універсальні цінності життя людей. Оскільки коло цих цінностей пояснюється окремими людьми, то однієї і єдиної думки стосовно цього немає. Одні філософи вважають такими цінностями узагальнені наукові знання про світ, природу тощо, а інші – розуміння сутності людини, треті пізнання Бога і шляхів до нього. Так, німецький філософ І. Кант вважав, що завданням філософії є пошук відповідей на запитання: «Що я можу знати?», «Що я повинен робити?», «На що я можу сподіватися?» [3].

Проблеми, які виникають при вирішенні цих питань, різносторонні: це і кількість довіри розуму й органам чуття, і виявлення походження нормативного знання, і питання про сенс життя людини. Ф. Енгельс основним питанням філософії вважав вирішення проблем визначального початку у світі, пояснюючи, що їх можна звести до двох: матерії і духу. Французький філософ-письменник А. Камю основною темою своїх філософських роздумів зазначив цінність людського життя та сенс людського існування. Такі явні відмінності у визначенні кола досліджуваних філософією проблем і способів їх вирішення породили тисячі філософських вчень та трактатів. Більша їх частина являє собою певну упорядковану систему поглядів, але філософія, цілому зазначена як частина духовної культури людства, яка не є системою або струнким, точним вченням. Це зв'язано із тим, що вона є сукупністю різноманітних, в тому числі, і суперечливих самих собі навчань та знань.

Як немає математики взагалі, а є арифметика, геометрія, алгебра і т. д., так немає і філософії взагалі, а є герменевтика, феноменологія, філософія життя, позитивізм і т. д. Але, незважаючи на різні формулювання питань в різних філософських вченнях, основним завданням кожного з них, у кінцевому рахунку, є пізнання природи нашого існування та тих речей, які є основними для нашого існування. Характер філософських поглядів та переконань людини, в силу його важливості для неї, має велику дію на ряд завдань, які вона ставить перед собою і намагається вирішити. Історія філософії та науки показує, що зміна філософської орієнтації людини в корені міняє її розуміння тих чи інших пояснень науки, моралі, політики, мистецтва тощо [3].

Люди, що ведуть схожий образ життя, поважають одні ті ж цінності, живуть по однакових політичних поглядах, іноді така єдність виявляється навіть у зовнішньому вигляді, наприклад, у членів певних груп людей: готи, панки, емо та релігійні спільноти. Філософські погляди таких груп людей також збігаються: однакові умови життя ставлять перед ними схожі питання та проблеми і, вирішуючи їх в однакових умовах і однаковими методами, вони отримують однакові результати. Переконавання та принципи людини формуються протягом всього її життя, і через те, що у кожній людині різне життя, у них різні погляди на життя. Це стосується і філософських поглядів і особистих. З цієї причини філософських вчень дуже багато і вони рідко схожі між собою.

Таким чином, філософій багато, і одне філософське знання складається з багатьох різних, нерідко навіть протилежних, течій. Деякі дуже схожі з наукою та повністю схилиються на її стандарти та відповідають всім критеріям науковості. Такою, наприклад, є філософія логічного позитивізму. А інші (релігійна філософія, філософія життя, екзистенціалізм та ін.) вважають, що філософія і по предмету, і за методами є відмінний від науки феномен. Узагальнюючи численні суперечки на цю тему, хочу висловити свою точку зору: поняття «філософія» і «наука» знаходяться в логічному співвідношенні перехрещення, їх позиції часто схожі між собою. Всі філософські вчення можна розділити на дві групи: наукові та позанаукові. А основне та загальне поняття філософії можна характеризувати як наукове, так і позанаукове. І ніякої суперечки в цьому немає: якщо система складається з безлічі різних елементів, то її можна характеризувати тільки через властивості однієї зі складових.

Література

1. Мотропилова Н. В. Народження і розвиток філософських ідей. М. : Політздат, 1992. 462 с.
2. Нікіфоров А. Л. Чи є філософія наукою? : Філософські науки. 1989. № 6. С. 52-62.
3. Шевчук С. Ф. Пліуралізм у філософії та науці. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2017/4/28.pdf>. (дата звернення: 1.05.2019)
4. Взаємовплив ідей. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія і наука:
5. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/filosofija_politologija/articles/drotyanko-l-g-philosophy-and-science-of-xxi-century-ideas-interrelation_17383.pdf. (дата звернення: 01.05.2019)
6. Рахматуллин Р. Ю., Ісаєв А. А., Янбухтін Р. М., Сухоплоєв П. А. Основи філософії : Навчальний посібник. Уфа: УЮІ МВС РФ, 2012. 217 с.
7. Хайдеггер М. Час і буття. М. : Республіка, 1993. 447 с.
8. Філософія: Навчальний посібник, за ред. Т. О. Сіласвої. Тернопіль: Астон. 2008. 360 с.
9. Hnasevych Nadia Value dimensions of sociocultural human existence : Humanities Bulletin of Zaporizhzhhe state engineering academy: Proceedings Scientific publications. Issue 74, 2018. С. 61-71.